

IV

El criteri econòmic en les delimitacions administratives

pel doctor JOSEP C. SERRA I RÀFOLS

*Membre de l'Institut d'Estudis Catalans
i comissari d'Excavacions de Catalunya*

Conferència pronunciada
el dia 23 de gener de 1967
al Saló d'Actes del
Consell Superior d'Investigacions Científiques

Senyores i senyors:

Aquesta serà la quarta conferència d'aquest cicle destinat a tractar els problemes de les "regions", i el problema concret de la "província de Lleida", encara que seria millor dir-ne "província de Lèrida", perquè realment una "província de Lleida" no existeix com a nom oficial.

La Societat Catalana de Geografia, filial de l'Institut d'Estudis Catalans, davant del problema plantejat pels suggeriments administratius de segregar la "província de Lèrida" del conjunt de Catalunya, va prendre la iniciativa de dur a cap uns estudis sobre el problema, a nivell científic i a nivell de difusió. Amb aquesta finalitat va convocar una reunió en la qual van participar els actius elements del prestigiós Centre Comarcal Lleidatà de Barcelona, que, com és natural, eren els més afectats. D'aquesta reunió va néixer el present curs, dirigit pel Centre Comarcal Lleidatà, ja que la Societat Catalana de Geografia, per raons diverses, no ho podia fer. Però en confeir una llista de possibles conferencians, jo, com a president de la Societat, vaig creure que no podia deixar d'acceptar la invitació de prendre-hi part. A més, la meva acceptació tingué un altre motiu. Sóc fill de la Catalunya insular, per bé que el meu pare fos vallesà i la meva mare penedesenca; la meua infància, la vaig passar a Girona, i bona part de la meua adolescència a Lleida. Però la veritat és que no em sento ni baleàric, ni gironí, ni lleidatà, ni barceloní, sinó únicament català. Això em permet de parlar del problema amb una certa llibertat i sense prejudicis comarcalistes o provincianistes, que no he sentit mai, i que, fins i tot, gairebé no comprenc.

M'hauria estat més fàcil i molt més grat, explicar-vos les relacions dels ilergetes amb la resta dels pobladors antics de Catalunya; però

vam reservar aquest tema al doctor Maluquer, la competència del qual en la matèria és ben notòria i són ben conegudes les seves arrels familiars lleidatanes.

Abans de començar m'és especialment agradós de recordar alguns aspectes de la darrera i magnífica conferència del professor Badia i Margarit, a la recerca de les arrels pre-romanes de la divisió dialectal del nostre idioma en català occidental i català oriental. I em plau tant, que em permet de proposar al professor Badia de tenir una reunió de seminari, si és possible, amb l'assistència del professor Sanchis i Guarnier i, no cal dir-ho, amb la d'altres especialistes en la matèria, filòlegs i historiadors de l'antiguitat, com els professors Coromines, Maluquer i Tarradell, per a parlar d'aquest problema, dintre d'un cercle molt reduït d'estudiosos, que, més tard, es podria traduir en unes comunicacions individuals o collectives, ja sigui dins la Societat Catalana d'Estudis Històrics, ja sigui dins aquest Consell Superior, ja sigui en una aula universitària. Així podríem contrastar parers i exposar unes conclusions, sempre provisionals, que ens permetrien de valorar l'estat actual dels nostres coneixements, el progrés obtingut i el canvi de punts de mira, sobretot en una de les parts més obscures d'aquest estudi: la que es refereix a la nostra etnologia primitiva.

Llàstima que no hi pugui assistir personalment el professor Bosch i Gimpera, el qual, als seus setanta-cinc anys, es conserva en plena forma intel·lectual, i molt interessat pel problema. Si aquest projecte es portés a terme, fóra obligat de consultar-lo i d'associar-lo a l'estudi, perquè, encara que visqui lluny, és possible de mantenir amb ell una relació eficaç. A més, en Bosch fa una estada a Europa gairebé cada any, i un cop contrastats els nostres parers sobre el problema, alguns de nosaltres cercariem la possibilitat de reunir-nos amb l'illustre fundador de l'Escola Catalana de Prehistòria, i ho discutiríem amb ell. Permeteu-me de dir que això no seria pas el més petit dels guanys que, incidentalment, s'haurien derivat del present curs de conferències.

I ara, abans d'entrar en matèria, he d'excusar-me de tractar un tema tan aliè als meus treballs habituals. Per això, des d'ara, demano la vostra benvolença, ja que no us podré pas donar una veritable lliçó, com ho han fet els professors Solé i Sabarís, Trias i Fargas i Badia i Margarit.

Ara us parlaré només de divisions administratives; no de regions

geogràfiques ni de regions naturals. Les simples divisions administratives són quelcom molt superficial, quelcom molt a flor de pell, quelcom que no penetra ni és destinat a penetrar dintre l'ànima dels administrats. N'hi ha prou de dir que per a canviar una divisió administrativa, un decret o una llei, o bé una altra cosa híbrida que s'anomena "decreto-ley", tant pot suprimir un municipi o un partit judicial, com canviar els límits d'un bisbat o les divisions militars, judicials i universitàries. I ja sabem que, entre nosaltres, els decrets i les lleis no es distingeixen pas precisament pel respecte o per l'excelsitud que els concedim, sinó tot al contrari.

Ara bé, què busca una divisió administrativa? En principi, ha de posar en relació fàcil els administrats amb l'administració. L'ideal de l'administració, a tot arreu, però aquí més que enlloc, seria que, des del centre, un grup de persones molt poc nombrós, i millor encara un sol individu, pogués portar-ne tots els fils directors. I tenint-los a la seva mà, pogués moure els administrats, a través, això sí, d'una burocràcia nombrosa, segons el seu caprici o, si sou tan optimistes, segons el seu lleial saber i entendre. Això, però, no és possible, naturalment; i cada dia ho és més poc, perquè va creixent la multiplicitat d'aspectes en els quals intervé l'administració.

En escapar-se d'aquesta centralització, ben a desgrat seu, l'administració es veu obligada a tolerar uns escalons que van pujant des de l'individu fins a l'Estat. El primer d'aquests escalons és el Municipi. Tothom està d'acord —en teoria, no pas a la pràctica— que al Municipi cal donar-li més mitjans econòmics, més autoritat, més intervenció en la vida pública. Però tothom veu, per exemples ben pròxims, com aquesta tendència municipalista només és teòrica, almenys a casa nostra, i cada dia són retallades més facultats a l'administració municipal. No fa gaire, i d'una manera més o menys obscura, perquè entre nosaltres totes les disposicions oficials es distingeixen per la seva obscuritat, hom ha parlat de la supressió de les escoles municipals, creades amb tant d'esforç i amb tant d'èxit. Sembla que aquestes escoles municipals desapareixen i entren a formar part del comú de les escoles dites "nacionals". Per tant, això, i tantes d'altres coses, volen dir que aquest escaló municipal en lloc de fer-se més planer i més ample, es fa cada dia més estret.

Però per damunt del municipi hi han posat la "província". I ara s'ha fet de moda dir que la província espanyola actual resulta petita. Efectivament: com que els mitjans de comunicació són tan ràpids i

molt més fàcils, és possible d'agrupar àrees més extenses que la província actual, i unificar les condicions administratives de diverses províncies. Això ha fet que la moda portés a parlar de la "regió". També resulta que, d'una manera gairebé subreptícia, els programadors de l'ensenyament oficial i certs estaments "sindicals" han traçat unes "regiones", titulades "geogràfiques" o "naturales", segons els casos, i les han anat introduint als llibres dels infants i als projectes més o menys oficials. Així aquestes "regiones", pintoresques i desassenyades, seran el motlle de les futures "superprovíncies".

Entre els sistemes per a delimitar les noves "regiones", han triat les conques dels rius. És a dir: hom considera una cosa importantíssima l'aigua de la pluja i la de les fonts que va a parar a unes torrenteres, i després a un riu. Per tant, sembla que és quelcom de sagrat, almenys en certs casos, de delimitar el terreny que dona les aigües al mateix riu, i de dir que és una "regió natural" (que pot prefigurar una futura superprovíncia). Aleshores, ja poden parlar d'una "región del Ebro" o d'un "Valle del Ebro". Però, per tal de fer arribar fins a les darreres conseqüències aquesta teoria d'unes suposades regions naturals hidrogràfiques, no n'hi hauria pas prou que a l'anomenada "región catalano-mediterrànea" o millor "región Nordeste" li fos amputada la "provincia de Lérida", sinó que també li haurien de segregar una part de la "provincia de Gerona", ço és, la Cerdanya. I al "Valle del Ebro", caldria sumar-hi la Cerdanya de dominació francesa, car aquelles aigües van a parar a la Cerdanya de dominació espanyola, i per tant a l'Ebre. Després haurien de segregar de la "región Nordeste" una bona part de la "provincia de Tarragona", perquè tota l'aigua que cau a Tortosa o que cau a Gandesa, també va a parar a l'Ebre. Per tant, forma part igualment del "Valle del Ebro". Com també el Principat d'Andorra, que no pertany a l'Estat espanyol. En canvi hi ha d'altres zones, a la "provincia de Lérida" que no són dins el "Valle del Ebro", i tant els mapes com les descripcions dels llibres, no en fan cap mena d'esment, i segreguen de Catalunya tota la "provincia" en bloc, amb l'alt Cardener, amb la Vall d'Aran i amb altres indrets.

Un estudi com cal de les conques hidrogràfiques, ho hauria de fer així. Car realment, així com de la Terra estant, examinem la Lluna —i avui dia la podem contemplar amb detalls meravellosos—, també des de la Lluna si examinéssim la Terra, i no sabéssim que hi ha uns terrícoles, ans ens penséssim que és un astre mort, un món sen-

se vida, sobretot sense vida intelligent, i haguéssim de fer-ne un estudi fisiogràfic, en veure-hi unes muntanyes i uns rius, hauríem de dir: ací hi ha una zona que porta les seves aigües a un mar interior, que es fica entre un continent molt massís (que seria l'Àfrica), i un altre de molt esqueixat (que seria Europa). I aniríem fent divisions i els donaríem noms de llunàtics cèlebres o de fets famosos de la història de la Lluna, o del que sigui. I realment aleshores delimitaríem una regió, que no en diríem pas de l'Ebre, naturalment, sinó un altre nom qualsevol. Però, és clar, aquesta divisió suposaria que la Terra és un astre mort; en canvi, a la Terra hi ha vida, amb éssers conscients. I, des del punt de vista administratiu, allò que interessa és d'administrar els homes, i no pas la Terra —una Terra deshabitada no caldria administrar-la. Per tant, les divisions administratives han de tenir sobretot una base humana.

I d'aquí ve l'altre concepte de la "regió", amb un complex de factors històrics, polítics, econòmics i de tota mena. Amb la circumstància que aquesta regió natural, humana, històrica, política, cultural, econòmica, és quelcom molt íntim, molt més sòlid, molt més real que no pas una regió o província administrativa que, com he dit, n'hi ha prou amb un senzill decret per a modificar-la, com ho veiem tot sovint. En canvi la divisió "regional" històrica, no es modifica per un decret. També les fronteres o límits dels Estats i els límits o fronteres de les Nacions, són dues coses ben diverses, tot i que n'hi hagi tants que les confonen. Els límits d'un Estat no és pas tan fàcil de modificar-los amb un simple decret. Però, malgrat això, si resseguim la història d'Europa, només dins el segle xx, el segle en què vivim, comprovarem com les fronteres dels Estats han variat moltes vegades, amunt i avall. En canvi, les fronteres nacionals és molt més difícil i molt més complicat de modificar-les. L'exemple més esclatant, que tothom coneix prou bé, és el cas de Polònia.

Tots sabem que Polònia va desaparèixer com a Estat dins el segle xviii, en virtut d'una sèrie de repartiments entre Prússia, Àustria i Rússia. Però, aconseguiren d'eliminar la Nació polonesa? De cap manera! La Nació polonesa va existir igual com abans; allò que van eliminar els usurpadors, fou l'Estat polonès. L'Estat polonès va desaparèixer, i no va tornar a reviure fins acabada la guerra de 1914. En canvi, la Nació polonesa no havia pas desaparegut, sinó que subsistia amb vida, tot i que se l'haguessin repartida a trossos aquells tres imperis tan enormes. Jo m'atreiria a dir, per dolorós que sigui,

que la guerra de 1914 i els seus morts, queden justificats perquè van destruir aquells tres monstres que no havien tingut prou força per a esborrar la Nació polonesa. Només van esborrar l'Estat polonès, car és relativament fàcil d'esborrar un Estat; però una Nació no es pot esborrar tan senzillament. I al cap de cent cinquanta anys va renéixer l'Estat, segons els motlles de la Nació.

Després, en els avatars de la segona guerra mundial, l'Estat polonès fou ampliat amb unes fronteres diferents de les que tenia abans. Ara bé, que aquestes fronteres coincideixin o no coincideixin exactament amb les de la Nació polonesa, ja és més discutible. Només podem dir que les fronteres de l'Estat polonès anterior a la guerra última són diferents de les que té l'Estat polonès actual. Una part, la d'orient, que en realitat era habitada per molts d'ucraïnesos i molts de russos, forma part de l'URSS; mentre l'occident, amb terres que eren predominantment germàniques, sobretot les terres on s'havia originat la Prússia històrica, ço és, l'Estat prussià, amb les antigues províncies alemanyes de Prússia Occidental i bona part de l'Oriental, formen part, ara, de l'Estat polonès. I aquí es dona una particularitat: els alemanys que hi residien, en comptes de restar a la terra pròpia, en espera de temps millors, en llur gran massa, sobretot la gent jove, han emigrat cap a la República Federal alemanya.

L'Estat polonès ha donat les màximes facilitats a l'emigració i no ha posat cap dificultat perquè abandonessin aquell territori. I Polònia, que és un país d'alta natalitat, un país de població jove, ha repoblat amb gent polonesa aquestes terres, antigament alemanyes. Això vol dir que tal vegada assistim a un canvi de fronteres nacionals. Si aquest estat de coses perdura unes quantes generacions, aquells territoris que antigament eren alemanys, no sols d'Estat sinó àdhuc de Nació, seran ben aviat de l'Estat i de la Nació de Polònia, car només seran habitats per polonesos. Veiem, però, com n'és de difícil canviar les divisions naturals humanes, i els complicats processos històrico-polítics que calen perquè es produeixin aquests canvis; i encara, això, en una regió amplament oberta per tots costats, com ho és la gran planura europea, al centre de la qual hi ha Polònia.

Ara bé, tot això queda molt lluny del nostre tema de l'administració. L'administració no abasta aquests alts problemes; i, si tracta de crear unes superprovíncies, ha d'ésser per a facilitar l'administració dels qui hi habitin. Aleshores haurà d'adoptar uns criteris per

a fer aquesta divisió superprovincial, que ha estat anomenada "regional". Potser hauria estat millor de dir-ne "províncies més extenses", i d'evitar el nom de "regió", que és objecte de tantes discussions i que es pot prendre des de punts de vista tan diferents. ¿I quins són els elements que han de servir per a buscar els límits d'aquestes diguem-ne superprovíncies? Hi ha l'element físic; però també l'humà, amb múltiples facetes: històrica, lingüística, cultural... i tantes d'altres que cal tenir presents. Però un element que avui dia compta d'una manera preferent és el factor econòmic. I ho trobo just, perquè l'administració, en gran part, té una comesa fiscal: la d'obtenir la més gran quantitat possible de diners a favor de l'administració; i això, netament i directament, es relaciona amb l'economia.

Per tant, si es crea una divisió administrativa que vagi contra els factors econòmics, evidentment perjudicarà aquests factors i dificultarà el creixement de l'economia. I, sense adonar-se'n, el qui hagi fet aquesta divisió perjudicarà la comesa fiscal, que és el factor més important de l'administració. És a dir, en trencar uns lligams econòmics naturals, dificultarà el progrés de l'economia, i perjudicarà l'obtenció de tributs dels administrats. És evident, doncs, que en aquestes divisions administratives, el factor econòmic és un dels més importants que cal tenir en compte. Per això prescindirem ara en absolut de tots els altres factors humans: d'ordre cultural, històric, ètnic, lingüístic, etc.

Si dintre l'Estat espanyol calguessin unes noves divisions administratives, és evident que el factor econòmic obligaria realment a crear una regió de Catalunya que no tindria pas els límits que ens hem acostumat a veure, ço és, les quatre províncies de Barcelona, Tarragona, Lleida i Girona, sinó que hauria de comprendre també tota aquella part d'Aragó, que gravita econòmicament sobre Lleida, i no pas sobre la "província" de Lleida, sinó sobre la ciutat de Lleida; és a dir, que la ciutat de Lleida irradia una forta influència econòmica cap a totes les terres properes d'Aragó, no solament les de parla catalana, sinó que també penetra dins les terres pròpiament aragoneses. Això vol dir que la frontera econòmica de Lleida, a més d'ultrapassar la frontera administrativa provincial, també va més enllà de la frontera lingüística. Però la determinació de la frontera econòmica ha d'ésser tema d'una altra d'aquestes conferències, professada per un entès que haurà estudiat el problema, i amb molts més coneixements que no pas jo en aquesta matèria.

Quan els petits cercles d'estudiosos, relacionats no sols amb la Societat Catalana de Geografia, sinó també amb altres entitats que treballen molt seriosament, s'han plantejat aquest problema de la divisió superprovincial, han pensat en la conveniència de realitzar uns estudis que servissin de base a un informe ben documentat. Cal dir que les estadístiques, almenys les que hem vist publicades, no ajuden pas gaire a realitzar aquests estudis, car només donen dades provincials i no solen tenir gens en compte les relacions entre províncies, les quals són precisament les que convindria posar a la llum, per tal de descobrir els límits que hauran de tenir les grans àrees superprovincials, basades en els criteris econòmics.

Hi ha un seguit de factors que han de servir de base per a l'estudi previ d'aquesta divisió; factors que aquest grup d'estudiosos intenta de precisar. Enumerem-ne uns quants. Un d'ells és el dels viatgers per ferrocarril. És a dir, interessa de controlar la gent que pren bitllet a l'estació de Lleida, a la de Tàrraga, a la de Mollerussa, a la de Cervera, etc.; i cap on el pren, quan l'estació de destí és més enllà dels límits de la "província". ¿Quin tant per cent de bitllets despatxats va a Barcelona, a Manresa o a Sabadell, i quin va en direcció contrària. Això no ha estat publicat mai, almenys que jo ho sàpiga.

El mateix caldria fer amb referència a les mercaderies carregades en aquestes estacions, no sols a la de la ciutat de Lleida, sinó a les altres de les línies "provincials", on n'hi ha de tant importants com les de Tàrraga i Mollerussa, ja citades. I al ferrocarril, cal afegir-hi el moviment per carretera, amb les diverses modalitats: viatgers de les línies regulars d'autoòmnibus, transports de mercaderies amb camió, i viatges amb turismes. Aquestes coses no són gens fàcils de reduir a xifres vàlides, car representen volums molt considerables, sobretot pel progressiu anquilosament dels ferrocarrils. Recordem encara un altre element molt important, i que demostra també unes direccions. Els rius de les terres lleidatanes són potser els màxims productors d'energia elèctrica. Tots sabem els salts d'aigua importants que hi ha escalonats al Segre, a la Noguera Pallaresa, a la Noguera Ribagorçana, al Flamicell i a molts dels afluents d'aquests rius. Aquesta energia no es consum pas a peu de presa, sinó que és transportada. Cap on es transporta? ¿On és el mercat de l'energia elèctrica dels rius lleidatans? Això és relativament fàcil de saber: a Barcelona i a tot el cinturó industrial que l'envolta, és on es con-

sum la major part d'aquesta energia; en canvi, és nulla la quantitat de quilovats que va a parar a terres no catalanes.

Hi ha també comunicacions d'un altre ordre. Per exemple, les comunicacions postals, és a dir, les cartes recollides a les bústies dels pobles lleidatans i destinades a fora de la "província", cap on van? El mateix caldria escatir respecte dels telegrams, de les conferències telefòniques extraurbanes. Cal suposar que hi deu haver algunes dades, però no sé pas que hagin estat publicades, i seria del màxim interès que fossin conegudes.

Hi ha encara d'altres factors, com el moviment bancari: les lletres, els girs, els talons, expedits a les sucursals bancàries de ciutats i pobles de la "província", amb quins mercats tenen relació? Per a un estudi de relacions econòmiques, saber la direcció dels diners és essencial; però tampoc no tinc cap notícia que se n'hagi publicat res.

Hi ha també les relacions familiars, i el que en podríem dir relacions sanitàries. Quan hom creu que un malalt ha d'ésser posat a mans d'algun especialista que no viu a Lleida, ¿on el van a cercar, preferentment, a Barcelona o a Saragossa? Un altre aspecte són les migracions interprovincials. És a dir, els lleidatans que, per circumstàncies diverses de la vida, deixen de viure a la seva "província", on se solen establir, a la resta de Catalunya o a l'Aragó? Sobre aquest tema hi ha algunes dades publicades, ja que els censos de població assenyalen els llocs on van néixer els habitants de cada província, i això ens permet de seguir el procés d'aquestes migracions interprovincials. Una de les conseqüències ens faria dir, potser, que a Barcelona, amb el seu cinturó suburbial, trobaríem la primera ciutat de Lleida, és a dir, de la "província" de Lleida. Però això no vol dir gran cosa, ja que també hi trobaríem la primera ciutat d'Andalusia, és a dir, la ciutat on resideixen més andalusos; per tant, no té res de particular que hi hagi la primera ciutat de Lleida, és a dir, on resideixen més habitants de la "província" lleidatana.

Tots aquests estudis, cal emprendre'ls, i un cop realitzats, s'haurien de publicar. Aleshores, en fer una divisió superprovincial, hom tindria una base ferma per a saber realment els límits que haurien de tenir, des del punt de vista econòmic, les noves superprovíncies.

Com que l'Estat no realitza aquests estudis, potser els podria fer la cooperació de diverses corporacions privades, tal com ens ho exposà el doctor Tries i Fargues, quan tractava d'una altra mena d'es-

tudis, essencialíssims per a l'economia, que són sufragats per una gran entitat bancària, i no pas catalana precisament.

En aquesta conferència, preparada no en uns dies sinó en unes hores, no puc fer res més que plantejar els problemes i proposar-ne l'estudi. Com una mostra incipient analitzaré un ben conegut fascicle, publicat mensualment en llengua espanyola, successor d'aquella "Guia catalana de Ferrocarrils" que veia la llum anys enrrera. En aquest fascicle, que tots hem tingut a les mans poc o molt, després de la part que es refereix als ferrocarrils, hi ha unes pàgines destinades a les línies d'autobús de servei regular, que són molt alligonaadores. Es tracta d'uns serveis molt més variables que no pas els de les línies del tren, i això fa que reflecteixin millor la circumstància actual del país. De l'examen d'aquesta guia, resulta que hi ha tot un seguit de línies que demostren d'una manera molt viva el moviment real de viatgers i llurs direccions. Si ens fixem en les línies que afecten les terres lleidatanes, veurem que n'hi ha moltes, com és natural, que enllacen la ciutat de Lleida amb la seva rodalia pròxima i llunyana; però també n'hi ha d'altres que surten de ciutats, viles i pobles diversos, i s'encaminen cap a la costa catalana, i preferentment cap a Barcelona. Una línia d'aquestes, surt de Barcelona, passa per Igualada, va a parar a Cervera i d'allí segueix cap a Ponts, Oliana i la Seu d'Urgell, fins a Andorra. Una altra, segueix el mateix traçat fins a Cervera, però llavors pren la direcció d'Artesa, Isona, Tremp, la Pobla de Segur, Sort, Esterri i Viella, fins al Pont del Rei, a la frontera francesa de la Vall d'Aran. Com és natural, aquestes grans vies són utilitzades tant pels vehicles que fan tot el llarg recorregut, com pels altres que serveixen les estacions d'entremig; però tots solen tenir l'origen i la fi a Barcelona. Una altra línia serveix directament el trajecte Balaguer-Barcelona. També n'hi ha una que surt de Barcelona i, per Capellades, va a parar a Calaf, Torà, Isona, etc. N'hi ha una altra que va d'Isona a Reus, ja que no totes s'orienten cap a Barcelona. Hi ha línies de Solsona a Manresa, o de Sant Llorenç de Morunys a Berga, que trenquen també els ficticis límits provincials. Hi ha, naturalment, autobusos de Lleida a Barcelona, que dupliquen la línia fèrria. Hi ha línies que no arriben a Barcelona, sinó que moren a Igualada, com la de Cervera i la d'Isona.

Parlant ara de l'expansió de Lleida cap a l'Aragó, veiem com la ciutat de Lleida és un centre d'irradiació de comunicacions vers les properes terres aragoneses. Així observem que hi ha línies regulars

d'autobusos que porten a Fraga, a Barbastre, a Graus, a Montsó, a Tamarit, i àdhuc de Lleida a Osca i de Lleida a Saragossa. Aquesta línia de Lleida a Saragossa caldria escatir si representa una influència saragossana sobre Lleida o una influència lleidatana sobre Saragossa. Probablement hi ha totes dues coses. Tots sabem que Saragossa és una ciutat viva, en ple creixement, un nucli importantíssim, que si no en tingués prou amb la seva magnífica situació geogràfica com a centre de comunicacions de la Península, ha estat, a més a més, beneficiada amb un d'aquests "polos", no sé si de "crecimiento" o de "desarrollo" inventats recentment. Però Lleida, que no ha estat objecte de cap d'aquests "polos", ha crescut i creix enormement aquests darrers anys i irradia la seva atracció demogràfica i econòmica en tots sentits, sobre la resta de Catalunya i sobre l'Aragó.

El dia que tots aquests aspectes que he enumerat, i d'altres que hom en podria trobar, siguin plasmats en mapes i en taules estadístiques, veurem que si s'haguessin de fer les divisions administratives a base d'un criteri exclusivament econòmic —jo no en sóc pas partidari—, hauríem de segregar una part considerable de l'Aragó, i agregar-la a un centre administratiu que tingués la seva base a la ciutat de Lleida, ja que l'atracció econòmica de la ciutat del Segre sobre aquestes terres és més forta que no pas l'exercida per Saragossa. I això que es tracta de localitats una mica allunyades de Lleida, ja que la línia de Lleida a Fraga només té 31 quilòmetres, la de Lleida a Montsó en té 58, la de Lleida a Barbastre 78, i la de Lleida a Graus 96. Són distàncies considerables, malgrat les quals la influència lleidatana es deixa sentir fortament, tot i que no hi hagi a la base cap fet administratiu artificial.

Estic ben convençut que tots els estudis de tipus econòmic, que hom fa per a escatir la unitat essencial de Catalunya, seran benvinguts. No ens ha de fer cap por d'obrir, de destapar, aquesta capsa de sorpreses que són les enquestes, sinó que hem de fer tot el possible perquè aquesta capsa s'obri i es destapi, car això no pot fer res més que reforçar el nostre punt de vista: Catalunya constitueix no tan sols una unitat cultural i lingüística, naturalment, sinó també econòmica. I aquesta unitat econòmica no arrenca pas d'aquests últims anys, sinó que procedeix d'una època molt antiga. Arrenca dels temps en què el conjunt del Principat formava una entitat política, o encara potser de temps molt anteriors.

És un estudi d'història econòmica que correspon als especialitzats

en aquesta ciència que cada dia té més importància. Tots sabem que la història de reis i d'institucions té el seu interès; però en té igualment la història dels homes anònims. I els homes anònims —com en el símbol del soldat desconegut— són el veritable subjecte de la història, els qui, realment, han fet la història, de la mateixa manera que els soldats desconeguts, i no pas els generals, són els qui veritablement han fet les guerres, encara que no les hagin provocades, i encara que, com a premi, tinguin només una tomba.

Aquest anònim, aquest home desconegut, es pot revelar a través de la història econòmica que, probablement, ens farà veure el moment en què es començà a constituir aquesta unitat econòmica; car la divisió administrativa en províncies, que tenim des de ja fa més de cent anys —creada el segle passat a imitació dels departaments francesos napoleònics—, no ha aconseguit pas d'esborrar-la. Amb aquesta particularitat: que ni l'han esborrada a un país com Catalunya ni tampoc als altres indrets on la regió ho és talment.

Andalusia, Aragó, Extremadura, són, evidentment, regions geogràfiques humanes naturals, malgrat el criteri hidrogràfic o d'altres de semblants als quals m'he referit abans. Com que Extremadura, per exemple, quedaria ben separada en dues regions, la del Tajo al nord i la del Guadiana al sud; i com que totes dues regions arrencarien de la "meseta" castellana i s'endinsarien a Portugal, m'agradaria veure si aquests "hidrografistes" ens marcarien les regions naturals "Valle del Tajo" o "Valle del Guadiana", com parlen del "Valle del Ebro". Però no ho fan pas, i és ben curiós que en llurs esquemes mantenen la regió extremeña! Parodiant un anunci de la "tele", podríem dir "Por algo será"...

És que fins i tot aquestes regions, que no tenen els fets diferencials de Catalunya, s'han mantingut vivents. I encara avui dia, un andalús sap perfectament que és andalús, i un extremeño sap que és extremeño, i un aragonès sap que és aragonès. Més d'un segle de falsa divisió administrativa no ha aconseguit d'esborrar enlloc l'autèntica divisió històrica natural.

JOSEP C. SERRA I RÀFOLS